

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософії в галузі «Соціальна робота», доцента,
старшого дослідника зі спеціальності 231 «Соціальна робота»,
доцента кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
УДУ імені Михайла Драгоманова **Бибик Дар'ї Дмитрівни**
на дисертаційне дослідження **Попченка Івана Сергійовича** на тему: «**Національна скаутська організація України «Пласт» (1991-2014 роки): відновлення та діяльність**», подане на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 032 Історія та археологія, галузі знань 03 Гуманітарні науки

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами. Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена відсутністю ґрунтованого дослідження проблематики національної скаутської організації України «Пласт» (1991-2014 роки): відновлення та діяльність. Нині наукові праці здебільшого розкривають найбільш загальні аспекти історії скаутського руху в Україні, однак питання відновлення та удосконалення діяльності Пласту в незалежній Україні залишаються недостатньо дослідженими. У більшості робіт увага зосереджена на загальних засадах скаутингу, його традиціях та методиці виховання, проте бракує комплексного аналізу структурних трансформацій та механізмів функціонування Пласту в умовах політичних і соціокультурних змін.

Особливого значення це дослідження набуває у контексті вітчизняної історичної науки, оскільки вивчення діяльності Пласту сприяє розширенню знань про громадянське виховання молоді, про національну ідентичність та утвердження демократичних цінностей у суспільстві. Дослідження періоду 1991-2014 років дозволяє простежити процеси трансформації Пласту як молодіжної організації у пострадянський період, його вплив на суспільні рухи та інтеграцію в міжнародну скаутську спільноту.

Дисертаційна робота пов'язана з розробкою науково-дослідницької проблеми «Актуальні питання джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін», вивчення якої проводилося в межах ініціативної наукової тематики кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Тему дисертації уточнено на засіданні Вченої ради Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 7 від 28 лютого 2025 року).

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Наукові положення, що містяться у дисертаційному дослідженні є аргументованими та достатньо повно обґрунтовані у змісті дисертації та висновках. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційної праці Попченка Івана Сергійовича, варто вказати на результати, що мають вагому наукову новизну:

– вперше запропоновано авторську періодизацію вивчення проблематики становлення й розвитку Національної скаутської організації України «Пласт»; на основі джерел, що вводяться в науковий обіг уперше, окреслено передумови відновлення діяльності Пласту на вітчизняному ґрунті; проведено аналіз взаємного впливу світового скаутського співтовариства і пластових організацій в Україні;

– удосконалено класифікацію та систематизацію ідей скаутського руху виховного та громадсько-політичного характеру; положення про важливість використання досвіду пластування в процесі становлення скаутського руху на території України в 1991-2014 роках; контекстну історичну класифікацію й аналіз скаутських організацій на теренах зарубіжних держав і України;

– отримали подальший розвиток висновки про вагомую роль і суттєве значення пластового руху в процесі громадсько-політичного розвитку України після здобуття нашою державою незалежності; класифікація й аналіз молодіжних організацій, котрі можуть бути зараховані до скаутського руху України; узагальнення матеріалів і даних, що стосуються зародження, розвитку й подальшої заборони функціонування пластових осередків у Галичині, а також на Буковині, Волині й Закарпатті в 1912-1939 роках.

Дисертація виконана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає точності, логічності, лаконічності, цілісності, завершеності. Аргументовано розкрито положення та результати, що характеризують наукову новизну та виносяться автором на захист. Назва дисертації відповідає її змісту.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження визначається тим, що одержані в процесі його підготовки дані, результати, висновки та введені у науковий обіг джерела можуть бути використані у подальших наукових пошуках та прикладних розробках з історії громадських, дитячих та молодіжних організацій (у першу чергу, Пласту), а також історії формування державної молодіжної та соціальної політики України.

Практичний вимір окремих положень і рекомендацій дисертаційної роботи може бути задіяний в ході впровадження конкретних ініціатив під час формування науково-обґрунтованої молодіжної політики держави; під час підготовки лекційних курсів, проведення семінарських занять і написання навчально-методичних посібників із соціально-політичної історії України, історії молодіжних рухів та скаутингу, викладання спеціальних курсів з історичних та педагогічних дисциплін, а також підготовки інших матеріалів, пов'язаних з історією виникнення та розвитку Національної скаутської організації України «Пласт», її поверненням в Україну й особливостями діяльності в 1991-2014 роках.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків, рекомендацій дослідження.

Аналіз анотації і тексту дисертації, змісту публікацій І.С. Попченка дає змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих під час науково-теоретичного дослідження. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані в дисертаційній роботі, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті і завданням роботи, що забезпечується адекватністю обраних методів дисертаційного дослідження. Фундаментальні засади дисертаційної роботи І.С.Попченка сформовані на основі історико-генетичного, історико-типологічного, історико-критичного, ретроспективного та ідеографічного методів, що сприяло всебічному розкриттю предмета дослідження. Це дало змогу дисертантові здійснити авторське осмислення щодо періодизації вивчення проблематики становлення й розвитку Національної скаутської організації України «Пласт», в межах якої окреслити передумови відновлення діяльності Пласту на

вітчизняному ґрунті, а також проаналізувати взаємовплив світового скаутського співтовариства і пластових організацій в Україні.

Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації та повноти опублікування результатів дисертації.

Дисертація Попченка Івана Сергійовича є завершеним науковим дослідженням, у якому автором на конкретно-історичному матеріалі комплексно досліджено процес Пласту на території України після здобуття нашою державою незалежності та трансформації його розвитку в умовах системних змін, що відбулися в суспільстві протягом 1991-2014 років. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків зумовлюються значним обсягом опрацьованих матеріалів, документів, наукових праць та статей вітчизняних та зарубіжних учених, матеріалів науково-практичних конференцій, матеріалів власних досліджень.

Основні наукові положення дисертаційної роботи висвітлено в 12 наукових працях, із них: 1 стаття в науково періодичному виданні іншої держави, 3 статті у наукових фахових виданнях України, 8 тез доповідей за матеріалами конференцій, які констатують апробацію результатів дисертації.

Дискусійні положення та зауваження.

У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення дисертаційної роботи, слід висловити деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Методологічну основу дослідження складають наукові принципи, методи та підходи, які зазначені автором в роботі та анотації, але не достатньо представлені у висновках.

2. Розкриваючи тенденції відновлення та діяльності Національної скаутської організації України протягом 1991-2014 років, зазначаючи вплив таких діячів як Богдан Гаврилишин та Любомир Гузар, варто було б звернути увагу на антропологічний аспект їх діяльності. Саме антропологічний аспект у дослідженні міг би значно його збагатити, оскільки задав вектор глибокого аналізу, з одного боку пластової методики виховання громадянської відповідальності, національної ідентичності та лідерства, а з іншого боку, дозволив представити скаутську організацію України як комплексний соціальний феномен, який впливає на формування українського громадянського суспільства через розвиток особистості, її свободи, відповідальності та соціальних і духовних цінностей.

3. У підрозділі 3.3. «Діяльність Національної скаутської організації України «Пласт»: структурно-функціональні особливості» детально охарактеризовано як елементи системи пластування відповідно до ієрархічної структури й регламентування діяльності законами, звичаями, кодексом поведінки, так і специфіку змісту основних напрямів (військово-патріотичного та культурно-просвітницького), метод скаутингу, форми та засоби скаутської системи соціального виховання, які забезпечують ефективність функціонування скаутської організації в цілому та виховного процесу зокрема. Оскільки Пласт не просто відновився як скаутська організація, а й відродив свою унікальну систему виховання, що ґрунтується на самовихованні, відповідальності та патріотизмі, а також сприяє формуванню покоління лідерів – активних учасників громадських ініціатив і державотворчих процесів, то доцільно б у назві підрозділу 3.3. відобразити також й ключову роль змістовно-методичних засад виховання у процесі відновлення та функціонування

діяльності організації. Це б повною мірою підвищило значення діяльності Пласту в громадянському суспільстві незалежної України.

Втім, наведені зауваження за жодних обставин не впливають на позитивну оцінку дисертації і можуть бути предметом подальших досліджень дисертанта.

Відповідність дисертації вимогам, що пред'являються до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Констатуємо, що аналіз дисертації дає всі підстави стверджувати, що дослідження є самостійним, комплексно цілісним, завершеним, має важливе і теоретичне, і практичне значення та заслуговує на увагу. Основні положення дисертаційної роботи опубліковані в наукових періодичних виданнях інших держав, наукових фахових виданнях, оприлюднювалися на науково-практичних конференціях. Дисертаційне дослідження Попченка І.С. відповідає обраній темі, розкриває її та підтверджує, що автором вирішено поставлені у роботі завдання. Здобувачем дотримано вимоги академічної доброчесності. Відтак, можна зробити беззаперечний висновок, що дисертація «Національна скаутська організація України «Пласт» (1991-2014 роки): відновлення та діяльність» за актуальністю, сучасним методологічним рівнем виконання, новизною концептуальних ідей, обґрунтованістю наукових положень і практичним значенням отриманих результатів, повнотою викладу в опублікованих працях відповідає галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Загальний висновок. Рецензоване дисертаційне дослідження Попченка Івана Сергійовича має наукову новизну і практичну значущість. Зміст повністю відображає основні положення дисертації. Дисертація написана науково, лаконічно та грамотно. Дисертаційна робота Попченка Івана Сергійовича «Національна скаутська організація України «Пласт» (1991-2014 роки): відновлення та діяльність» за актуальністю, змістом, повнотою викладу її результатів у публікаціях дисертанта, обсягом і якістю оформлення відповідає спеціальності 032 «Історія та археологія» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), може бути представлена у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії з галузі 04 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія, а її автор Попченко Іван Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Рецензент:

доктор філософії в галузі «Соціальна робота», доцент,
старший дослідник зі спеціальності 231 «Соціальна робота»,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультету соціології та соціальної політики
УДУ імені Михайла Драгоманова

